

**ՎՍՏԱՅԱԿԱՆ ՆՈՒՆԱՐԱԶՄԻՐ-ՔԱՐՏԵԶԱԳԵՏ
ԶԱՏԻԿ ԽԱՆԶԱԳՅԱՆԻ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԵԶԱԳԻՐ-ՔԸ**

Վերջերս Փարիզում լույս տեսավ բազմահմուտ և վաստակավոր աշխարհագիր-քարտեզագետ Զ. Խանզադյանի հոյակապ մի աշխատությունը՝ պատմական Հայաստանի քարտեզագիրքը:

1960 թվականի սեպտեմբերին, երբ Նորին Ս. Օծություն Տ. Տ. Վաղգեն Ա Հայրապետը հովվապետական այցելությամբ գտնվում էր Փարիզում, Զատիկ Խանզադյանը որդիական հարգանքով Վեհափառ Հայրապետին է նվիրել պատմական Հայաստանի քարտեզագրքի երկրորդ օրինակը, մինչև առաջին օրինակը, գովելի և սրտառուչ հայրենասիրությամբ, որպես նվեր ուղարկել էր արդեն Հայրենիք, Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիային, երբ դեռ աշխատությունը հրապարակ իսկ չէր հանված:

Զատիկ Խանզադյանը հմուտ, նուրբ ճաշակի տեր և խղճամիտ քարտեզագետ է, ծանոթ մանավանդ միջազգային քարտեզագրական աշխարհում: Մի շարք եվրոպական պետությունների հանձնարարությամբ, նա է պատրաստել Ֆրանսիայի, Թունուզի, Մադագասկարի, Սիրիայի, Լիբանանի, Պաղեստինի,

Հունաստանի և այլ երկրների քաղաքական և տնտեսական քարտեզները:

Զատիկ Խանզադյանի պատմական Հայաստանի քարտեզագիրքը՝ հայ քարտեզագրության կոթողային գործը՝ երկար տարիների անխնայ պրպտումների, որոնումների, հոգնաջան աշխատանքի արդասիրն է:

Մեծանուն արվեստագետը, բառասուն տարիների շարունակ, թաղված պետական և թանգարանային արխիվների, մատենադարանների և գրադարանների մեջ, համառորեն և անվճատ, պրպտել, հավաքել, ուսումնասիրել է հայ ժողովրդի պատմության, Հայաստանի աշխարհագրության հետ կապ ունեցող այն բոլոր պատմական, աշխարհագրական, մատենագրական վավերաթղթերը, ուր կա հայ ժողովրդի և հայ երկրի անունը, և այդ բոլորի հիման վրա կազմել է պատմական Հայաստանի քարտեզագիրքը, ժամանակագրականորեն, ավելի քան 250 քարտեզներով, որոնք միաժամանակ առնչվել են նուրբ և գեղեցիկ, աշխատված զարդանկարների շրջանակի մեջ:

Զատիկ հանգստյանի պատմական Հայաստանի քարտեզագիրքը արդարացիորեն մասնագետների կողմից բնութագրվել է որպես «հայ ժողովրդի խտացած պատմություն»՝ քարտեզներով պատկերված: Հեղինակի ձգտումը և «երազը եղած է, — ինչպես նշում է ինքը, — վավերական և անհերքելի փաստերով ապացուցանել, թե հնադարյան հայ երկիրը և հնամենի հայ ժողովուրդը գոյություն ունեցած են և տոկացած մարդկային պատմության հարափոփոխ դեպքերուն, իբրև անխորտակելի ժայռ մը ջրհեղեղենի վեր»:

Հեղինակը ծնվել է Մանիսայում (Զմյուռնիայի շրջան, Փոքր Ասիա), սովորել է Փարիզի Զրադրության և ճարտարագիտության վարժարանում, և առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին ծառայել է ֆրանսիական նավատորմում՝ որպես հրամանատար: 1913 թվականին, հայկական բարենորոգումների օրերին, հանգստյանը պատրաստել է հայկական վեց նահանգների վերաբերյալ տեղեկագրեր՝ վավերաթղթերով: 1915 թվականի եղեռնից հետո, հանգստյանը պատրաստել է նաև հայկական կոտորածների վայրերի քարտեզները: 1920 թվականին հանձնարարվում պատրաստել Հայաստանի քարտեզը՝ Սևրի դաշնագրի ընդունած սահմաններով:

«Երկրագունդիս բոլոր երկիրներուն մեջ, — գրում է հեղինակը, — Հայաստանն է, որ աշխարհիս ստեղծումեն մինչև տասնիններորդ դար ամենամեծ թվով «պրոտոտիպ» քարտեզներու ամենահետաքրքրական հարստությունը ունի, գծված մեծ աշխարհագետներու կողմի: Ֆրանսացի հռչակավոր

եկեղեցական Բոսյունեն, որ ուսուցիչն էր Մեծն Լուդովիկոսի զավակին, Հոլանդայեն Փարիզ հրավիրած էր ամենեն անվանի աշխարհագրագետները, հաստատելու համար, թե դրախտը Հայաստանի մեջ կգտնվի, որպեսզի արքայազունը ըստ այնմ գծե իր քարտեզը»:

Այս հետաքրքիր քարտեզը մտել է հանգստյանի հրատարակած պատմական Հայաստանի քարտեզագրքի մեջ:

Ի պատիվ հեղինակի, հուզումով և երախտագիտությամբ պետք է արձանագրել նաև այն, որ տպագրության համար հսկայական գումար պահանջող պատմական Հայաստանի քարտեզագիրքը տպվել է «տնային մեթոդներով», այսինքն Փարիզի մոտ, Գուրբուռեա արվարձանում, հեղինակի բնակարանի առաջին հարկում հաստատված «ընտանեկան տպարան»-ում, սրտագին աշխատակցությամբ հանգստյանի որդու, աղջկա և փեսի:

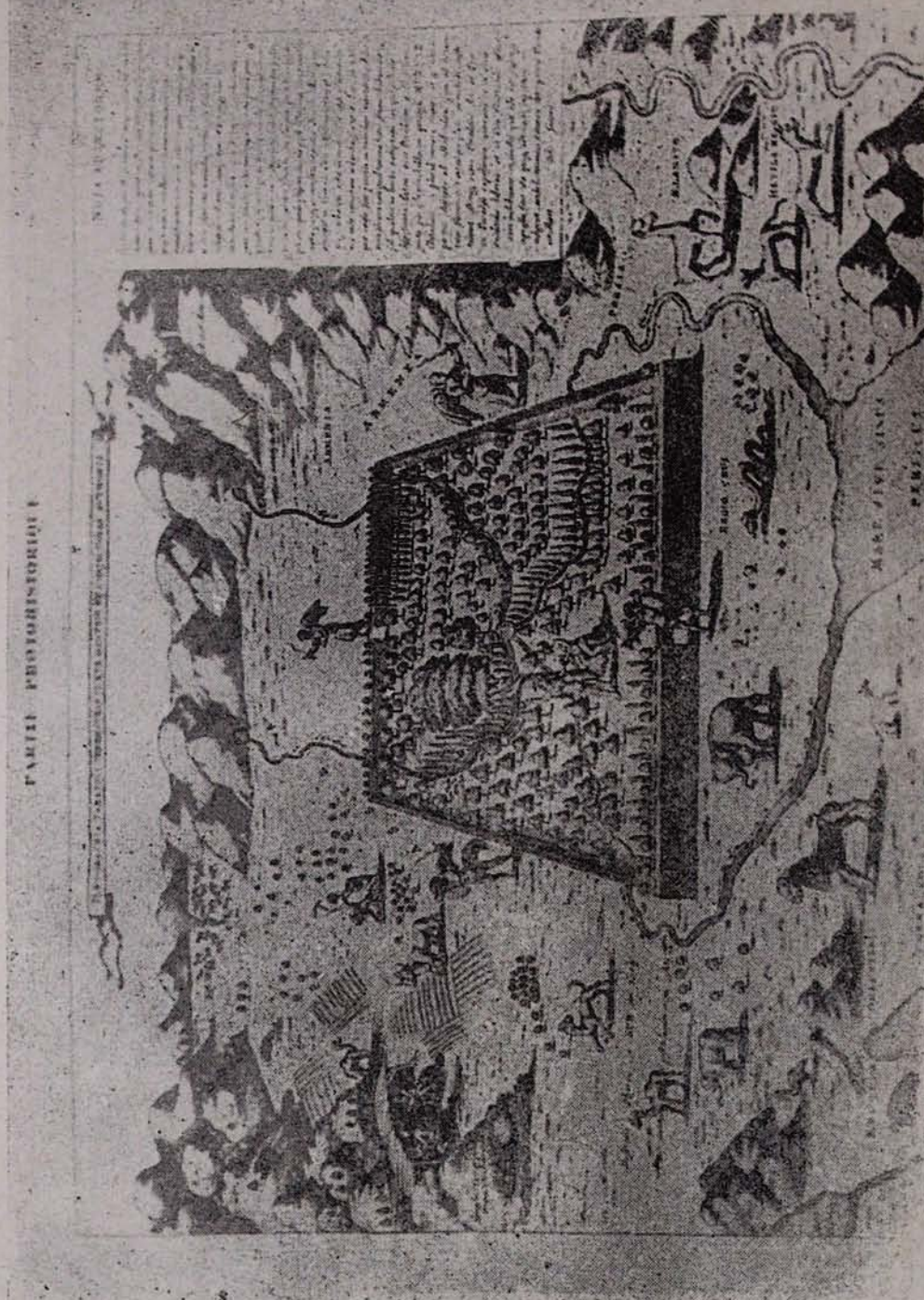
«Կյանքիս վերջալույսին ուղեցի կտակ մը թողուվ Ազգիս և զավակներուս», — ասել է այս համեստ, ճշմարիտ արվեստագետ և իսկական հայ մարդը իր գործի հրատարակության առթիվ, նման մեր հին գրիչների, որոնք մագաղաթների բուրգեր են ծաղկազարդել և փոխարեն իրենց մեծ աշխատանքների, խնդրել են միայն «վայելող»-ների մեկ «ողորմիս»-ը:

Զատիկ հանգստյանի պատմական Հայաստանի քարտեզագիրքը հայ քարտեզագրության կոթողային գլուխ-գործոցն է, արժանի մեր ժամանակի գնահատանքին և սերունդների անմոռաց հիշողության:

Ամսագրի սույն համարում, որպես նմուշ, հրատարակում ենք Զատիկ հանգստյանի աշխատությունից 3 քարտեզ:

ՀԱՏԻԿ ԽԱՆԶԱԴԻԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԵԶԱԳՐՔԻ ՏԻՏՂՈՍԱԹԵՐՔԸ

ՀԱՅՐ ԿԻՐՉԵՐԻ-Ի ՓԼՈՏԵՐԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԻՐ ԴՐԱՆՏԱՐԱՐ

TRADITIONS ET LEGENDES

ՄԱՐԱՆՔԻՍԿԻՆ ՆԱՐԻՏՈՅԻ «ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆԻ ԼՈՒՅՍԸ» ԳՐԹԻՑ